

- и современность: V Международный конгресс исследователей русского языка. Труды и материалы / сост. М. Л. Ремнева [и др.]. – М.: МГУ, 2014. – С. 267–268.
2. Лесников, С. В. Анализ парадигматических отношений лингвистической термино-системы / С. В. Лесников // Памяти Анатолия Анатольевича Поликарпова. – М.: МГУ, 2015. – С. 269–279.
  3. Лесников, С. В. Базовые блоки автоматизированной лексикографической системы / С. В. Лесников // Вестник Челябинского государственного университета. Серия: филология, искусствоведение. – Вып. 60. – № 33 (248). – Челябинск: ЧелГУ, 2011. – С. 200–202.
  4. Лесников, С. В. Базовые латинские термины-элементы метаязыка лингвистики / С. В. Лесников // Актуальные проблемы современного научного знания. – Пятигорск: ПГЛУиздат, 2011. – С. 112–118.
  5. Лесников, С. В. Базовые операторы языка поисковых запросов тезауруса метаязыка лингвистики / С. В. Лесников // В мире научных открытий. – Красноярск: Научно-инновационный центр, 2012. – № 7.2 (31) (Гуманитарные и общественные науки). – С. 39–53.
  6. Лесников, С. В. Гипертекстовый словарь базовых экскурсов терминов метаязыка лингвистики (языковедения, языкознания) / С. В. Лесников // Русский язык в контексте национальной культуры. – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2010. – С. 123–127.
  7. Лесников, С. В. Формирование гипертекстового корпуса учебных словарей русского языка / С. В. Лесников // Филологические науки. Научные доклады высшей школы. – 2021. – № 4. – С. 27–32.

ЗЛАМЫСНЫЯ ПАЖАДАННІ І ПРАКЛЁНЫ Ў БЕЛАРУСКОЙ МОВЕ

П. Д. Ліхтаровіч (Мінск, Беларусь)

У артыкуле акрэсліваюцца тэрміны *пажаданне*, *зламысныя* (*зламоўныя*) *пажаданні*, *праклёны* (*кляцьбонь*) і *лаянка*, а таксама падаецца іх класіфікацыя і прыклады ўжывання. Прадстаўлены варыятыўнасць, структура, сфера выкарыстання дадзеных моўных адзінак у беларускай мове; акрэсліваецца іх месца ў моўнай карціне свету беларусаў. Прыведзены прыклады з вуснай народнай творчасці беларусаў, з мастацкіх твораў, а таксама з гутарковага маўлення.

Ключавыя словы: пажаданне; зламыснае (зламоўнае) пажаданне; праклён (кляцьбон); лаянка.

Павагу або нянавісьць чалавека да іншага чалавека можна ўбачыць у добразычлівых і зламоўных пажаданнях. Каб паказаць свае адносіны да каго-ці чаго-небудзь, незадаволенне пэўнымі абставінамі, беларусы нярэдка выкарыстоўваюць розныя дрэнныя, злыя словы і выразы. Злапажаданні былі і ёсць не толькі перасцярогай і абразай для іншых, але і абаронай для таго, хто гаворыць, бо часта падчас сваркі «перамагаў» той, хто больш тонка і ярка выказаў свае думкі.

Пажаданне – выказанае словамі жаданне, часцей чаго-небудзь добрага, адрасаванае каму-небудзь [8].

Зламысны – які мае на мэце злы намер, што-небудзь нядобрае [4].

Такім чынам, **зламысныя пажаданні** – гэта нядобрыя выразы, словы, адрасаваныя каму-небудзь, якія маюць злы намер.

У сваім маўленні беларусы часта выкарыстоўвалі нядобрыя пажаданні, каб выказаць незадаволенасць, нянавісць. Яны верылі ў моц людскога слова, у здольнасць выклікаць хваробы, наносіць шкоду сваім выказваннем у адрас каго-небудзь. Напрыклад: *Бадай вам, нямцове, пазнацца з труною; Каб нашаму пану трасца ўбок; Бадай цябе, сястра, вада ўтапіла* [1, с. 103]. Беларусы лічылі, што з дапамогай магіі або Бога сказанае злое слова можа спраўдзіцца. Але яшчэ больш моцнымі і грубымі лічыліся праклёны.

Праклён (кляцьбон) – крайняе асуджэнне, якое суправаджаецца славаесным прадраканнем, пажаданнем [10, с. 334]. Напрыклад: *Дык будзь жа пракляты, зброд немцаў паганы!; Да бадай ты, мая доля, / Да на агні пагарэла, / Да бадай ты, мая доля, / Да на моры ўтапілася* // [1, с. 105]. Мэтай выказвання было неадкладнае здзяйсненне пажадання. Беларусы верылі, што праклёны могуць нават забіць ненавіснага чалавека, таму проста так іх не выказвалі і адносіліся да праклёнаў вельмі сур'ёзна.

Структура зламысных пажаданняў у беларускай мове звычайна выглядае наступным чынам: «часціца + асабовы займеннік + назоўнік + дзяслоў». Напрыклад: *Каб жа ж ты галаву зламаў! Няхай цябе коні сточуць!* [5, с. 78]. Але ў вуснай народнай творчасці сустракаемся і з іншай структурай злопажаданняў: *А хто бяды не ведае, няхай з бядой паабедае* [1, с. 137], *Хто мысліць злое – адварні яму, бог, тое* [3, с. 59].

Існуюць дзве групы зламысных пажаданняў:

– «бясшкодныя», якія выражаюць уласнае стаўленне да сітуацыі, прадмета, а не да чалавека: *Каб ты здох, пракляты камп'ютар! Няхай яна згарыць, шапка гэта!*;

– агрэсіўныя да чалавека: *А бадай ты, баба, згарэла! Каб табе вочы павылазілі!*

У складзе другой групы можна вылучыць:

– праклёны-дэкларацыі: *Я праклінаю цябе!, Я праклінаю тых, хто ачырвоніў штых смерцю маіх братоў;*

– праклёны-пажаданні: *Няхай будзе прокляты чалавек, які...!, Будзь ты пракляты / проклят!, Да нех цябе, чалавечку, д'яблы возьмуць;*

– злопажаданні: *А каб ты здох!, Згінь, прападзі!, Каб ты здох, каб ты!* [11, с. 76].

Нярэдка сустракаюцца пажаданні, якія маюць злы намер, але дакладна не зразумела, што маецца на ўвазе, бо існуе пэўная недагаворанасць, таму іх структура можа адрознівацца ад тыповай: *А жэ б цябе мільён д'яблаў, А каб це так і гэтак! Каб цябе... але не скажу* [11, с. 114; 11, с. 143].

Лічыцца, што праклёны часцей выкарыстоўвалі жанчыны, пры гэтым гэта былі вельмі грубыя выказванні. Асабліва яркія прыклады сустракаем у гутарковым маўленні і ў вуснай народнай творчасці: *Каб табе каўтун звіўся!*

Каб яго барада аблезла неўзабаве! Каб табе Бог не дапамог! Аббрахаў ён мяне, каб ён, Бог даў, па полю і лесу бегаючы брахаў! Каб цябе бура панесла! Каб яго душу чэрці па пекле пхалі! Ах, каб цябе ў чыстым полі дзверы сціснулі! Адварочваецца ён ад мяне, каб яму, Бог даў, галаву завярнула на патыліцу! Каб яго, Божа дай міленькі, голага гнялі! Каб табе язык аблез! Каб ты каменеем сеў!

У шматлікіх праклёнах выкарыстоўваюцца памяншальна-ласкавыя формы слоў, якія надаюць яшчэ большую эмацыянальнасць злопажаданням, напрыклад: *Каб я вас у пясочку бачыла! Хай бы ўжо смертачка прыйшла на маю галаву няшчасную; Каб табе Божанька вочкі павыкальваў!*

Свае адносіны да чалавека беларусы выказвалі і выказваюць не толькі праз зычанні, але і праз **лаянку** – абразлівыя, грубыя словы і выразы [7]. Гэта не мацэрная лексіка, а даўнія спецыфічныя, можна сказаць, аўтэнтчныя адзінкі, якімі беларусы карыстаюцца ў адпаведнай сітуацыі. Такія моўныя адзінкі больш ярка, дакладна паказваюць стаўленне таго, хто гаворыць, да аб'екта / суб'екта, да таго ж яны часта служаць для сувязі выказвання. Вось некалькі прыкладаў беларускіх лаянкавых слоў: *акаянец, вылюдок, ёлупень, ліхадзей, брыдота, халера, прытырак* і інш.

Сустрэкаецца беларуская абразлівая лексіка не толькі ў гаворках, а і ў мастацкіх творах. Калі прааналізаваць аповесць Янкі Брыля «Ніжнія Байдуны», аповесць Андрэя Мрыя «Запіскі Самсона Самасуя», творы Рыгора Барадуліна, Кузьмы Чорнага, то можна заўважыць, што беларусы вельмі актыўна і выразна брэшуцца. Лаянкавыя словы выкарыстоўваюцца і ў складзе зламаных пажаданняў: *Каб ты дупай на свет глядзёў!, Халера! Каб іх курвы дрыслі!, Каб цябе халера!* [2].

Тэма беларускіх зламаных зычэнняў рознабаковая, яшчэ не да канца даследаваная. Сярод нешматлікіх работ, прысвечаных даследаванню і ацэнцы такога тыпу адзнак, можна назваць працу Г. Лапаціна «Праклёнам праклясць» [6], а таксама слоўнік Я. Станкевіча «Маленькі маскоўска-беларускі (крывіцкі) слоўнічак фразеалёгічны і прыказкаў ды прывітаньні, зычэнні і інш.» [9].

На сённяшні дзень пашыранасць разнастайных жаданняў звязалася да традыцыйных, тыповых, часам бедных на экспрэсію і змест. Многія прыклады, выразы, выкарыстаныя ў гэтым артыкуле, не вядомы сучаснаму маладому пакаленню, якое імкнецца да спрошчанага і ва ўзаемаадносінах. Але з упэўненасцю можна сцвярджаць, што праяўленне маўленчага багацця своеасаблівае ў кожнага народа і цесна звязана з традыцыямі носьбіта маўлення, адлюстроўвае яго культуру, гісторыю, абумоўлена асаблівасцямі светаўспрымання пэўнага народа. І гэта павінен ведаць, разумець і берагчы кожны свядомы чалавек.

Бібліяграфічны спіс

1. Васілёнак, С. І. Вусна-паэтычная творчасць беларускага народа : хрэстаматыя для вышэйшых навучальных устаноў / С. І. Васілёнак, І. В. Гутараў. – Мінск : Дзярж. вуч.-пед. выд. Мін. асветы БССР. – 1959. – 326 с.

2. Гарбацкі, У. Размаўляем пра беларускую лаянку і кляцьбоны [Электронны рэсурс] / У. Гарбацкі // Onliner. – Рэжым доступу: <https://people.onliner.by/2019/03/17/layanka>. – Дата доступу : 3.08.2021.
3. Замовы / рэдкал.: А. С. Фядосік (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Навука і тэхніка. – 1992. – 597 с.
4. Зламысны [Электронны рэсурс] // Skarnik : моўны скарб. – Рэжым доступу: <https://www.skarnik.by/tsbm/28064>. – Дата доступу: 3.08.2021.
5. Казакова, І. В. Беларускі фальклор: вучэб. дапам. / І. В. Казакова. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ. – 2007. – 408 с.
6. Лапацін, Г. «Праклёнам праклясьць». Праклёны ва ўяўленнях і парэміях жыхароў пасёлка Амяльное на Веткаўшчыне // Беларускі фальклор : матэрыялы і даследаванні / НАН Беларусі; рэдкал.: М. П. Антропаў, А. М. Боганева, Т. В. Валодзіна (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Бел. навука, 2014. – 391 с.
7. Лаянка [Электронны рэсурс] // Skarnik : моўны скарб. – Рэжым доступу: <https://www.skarnik.by/tsbm/35486>. – Дата доступу : 3.08.2021.
8. Пажаданне [Электронны рэсурс] // Skarnik : моўны скарб. – Рэжым доступу: <https://www.skarnik.by/tsbm/52725>. – Дата доступу: 3.08.2021.
9. Станкевіч, Я. Маленькі маскоўска-беларускі (крывіцкі) слоўнічак фразалёгічных і прыказкаў ды прывітаньні, зычэньні і інш. / Я. Станкевіч; пасляслоўе В. Вячорка. – 3-е выд. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 77с.
10. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 4. П–Р / рэд. тома Г. Ф. Вешарт, Г. М. Прышчэпчык. – Мінск : БелСЭ, 1980. – 768 с.
11. Фядосік, А. С. Жарты, анекдоты, гумарэскі / А. С. Фядосік // Беларус. нар. творчасць / АН БССР, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск : Навука і тэхніка. –1984. – 438 с.

НЕФАРМАЛЬНЫ МІНСК: МАТЭРЫЯЛЫ ДА СЛОЎНІКА ГАРАДСКІХ НЕАФІЦЫЙНЫХ МІКРАТАПОНІМАЎ

Н. П. Лобань, Г. А. Талочка (Мінск, Беларусь)

У артыкуле акрэсліваюцца паняцці мікратапонім, урбанонім, гарадская неафіцыйная мікратапаніміка, гарадскі фальклор; вызначаюцца крыніцы сабранага матэрыялу; вылучаюцца асноўныя тэматычныя групы неафіцыйных мікратапонімаў г. Мінска; акрэсліваюцца найбольш частыя прынцыпы намінацыі, асноўныя шляхі і спосабы ўтварэння гарадскіх неафіцыйных мікратапонімаў; абгрунтоўваецца важнасць стварэння Слоўніка, у якім павінны быць адлюстраваны названыя моўныя адзінкі: «Слоўнік неафіцыйных мікратапонімаў г. Мінска» і/або «Беларуска-рускі візуальны слоўнік неафіцыйных мікратапонімаў г. Мінска».

Ключавыя словы: мікратапонім; гарадская неафіцыйная мікратапаніміка; гарадскі фальклор; тэматычныя групы; прынцыпы намінацыі; спосабы ўтварэння; слоўнік.

Уся сукупнасць гарадскіх найменняў (*гарадскіх мікратапонімаў*, або *ўрбанонімаў*), як афіцыйных, так і неафіцыйных, – гэта своеасаблівая, вельмі каштоўная крыніца інфармацыі. Вывучэнне гэтай крыніцы дае звесткі